

Правапіс *н, nn* у прыметніках

Урок беларускай мовы ў VI класе

Н. П. Саланевіч,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі
СШ № 16 г. Пінска

На вывучэнне прыметніка ў VI класе адводзіцца 18 гадзін, з іх 3 гадзіны на пісьмовыя работы. Дадзеная тэма ў раздзеле 12-я. Заняткі праходзілі пасля 21 лютага – Міжнароднага дня роднай мовы, таму пры падрыхтоўцы да вучэбных заняткаў быў выкарыстаны лінгвакультуралагічны падыход. Для актывізацыі пазнавальнай і мысліцельнай дзейнасці вучняў на ўроку былі выкарыстаны элементы праблемнай тэхналогіі. Гульнявы прыём спрыяў развіццю зацікаўленасці да мастацкіх твораў. Завочная экскурсія ў літаратурна-краязнаўчы музей імя Я. Коласа ў в. Пінкавічы і складанне невялікага тэксту-апісання садзейнічалі падрыхтоўцы да творчай работы (складанне апавядання з апісаннем прымет рэчаў, жывёл або памяшкання).

Мэта. Дапамагчы вучням засвоіць правілы напісання *н, nn* у прыметніках.

Мяркуецца, што ў канцы ўрока вучні **будуць умець** вызначаць утваральную аснову і словаўтваральны суфікс прыметніка, карыстацца правіламі і адпаведным алгарытмам разважання пры напісанні *н, nn* у прыметніках; папаўняць свой слоўнікавы запас новымі групамі слоў;

на працягу ўрока **будуць вучыцца** ужываць прыметнікі ва ўласным маўленні з пэўнымі выяўленчымі і стылістычнымі мэтамі.

Урок будзе садзейнічаць выхаванню любові да роднай мовы, павагі да паэтаў-землякоў, цікавасці да твораў беларускіх пісьменнікаў.

Тып урока: камбінаваны.

Абсталяванне. Экран і праектар для дэманстрацыі прэзентацыі; прэзентацыя па тэме ўрока, дыдактычны матэрыял.

Ход урока

1. Арганізацыйны этап. (да 2 хвілін)

Настаўнік жэстам рукі вітае вучняў. Вучні слухаюць настаўніка, адказваюць адпаведным жэстам.

–Добры дзень. Рада вас бачыць сёння на ўроку і вітаю ўсіх тых, хто:

- хоча вывучаць беларускую мову;

- хоча павысіць свае веды;
- хоча павысіць адзнаку;
- выканаў дамашняе заданне;
- умее ўсміхацца.
Усміхніцеся.

2. *Матывацыйны этап. Праверка дамашняга задання (да 10 хвілін)*

1). –Пачнём нашу працу з музыкі. Паслухайце ўважліва песню. (Выконвае Таццяна Беланогая).

–Як называецца верш і хто яго аўтар? (Яўгенія Янішчыц «Мова».) Што ведаеце пра паэтку Яўгенію Янішчыц?

Слайд 1. Яўгенія Іосіфаўна Янішчыц –беларуская паэтэса- перакладчыца. (1948-1988), нарадзілася ў в. Рудка Пінскага раёна.

– У в. Парэчча, дзе паэтка скончыла сярэдняю школу, зараз знаходзіцца музей. Тэма роднага краю становіцца візіткай паэзіі Яўгеніі Янішчыц. Вобразы «малой радзімы» праходзяць праз усю яе творчасць. Упершыню Я.Янішчыц выступіла перад публікай на канцэрце, прысвечаным Я. Коласу.

– Каго з паэтаў-землякоў яшчэ ведаеце?

Слайд 2. Марыя Кобец . (21 лютага школу наведала Марыя Кобец).

2). **Слайд 3.** –На месцах пропуску ў вершы ўстаўце патрэбныя прыметнікі: *жаўруковую, мурожных, беларускае, родную, цёплую, жывую, непаўторную, вялікую, маленькім.*

(Вучні на дошцы размяшчаюць у пэўным парадку прыметнікі, запісаныя на лістах).

3). *Актualізацыя ведаў.*

–Назавіце іх разрады. Ад якіх прыметнікаў можна ўтварыць ступені параўнання? Чаму нельга ад астатніх утварыць?

(*жаўруковую – прыналежны;*

беларускае, мурожных – адносныя;

родную,жывую,непаўторную, маленькім, цёплую, вялікую – якасныя).

—Растлумачце, чаму прыметнікі размешчаны ў тры слупкі (у залежнасці ад спосабу ўтварэння).

жаўруковую

непаўторную

жывую

беларускае

цёплую

мурожных

вялікую

родную

маленькім

3 этап. *Арыенціровачна-матывацыйны (да 5 хвілін)*

1). –Запоўніце табліцу. (Прыём “Правільнае і няправільнае сцвярджэнне”).

Насупраць якога сцвярджэння вы не паставілі ніякі знак? (Не ведаюць адказу).

Вучні самастойна фармулююць тэму ўрока і мэты.

–Закончыце сказы:

Слайд 4. ДАВЕДАЕМСЯ...

НАВУЧЫМСЯ...

ЗМОЖАМ...

4 этап. Аперацыйна-пазнаваўчы(да 15 хвілін)

1). **Слайд 5. моцны ? каменны**

здравенны

–Чаму прыметнік моцны пішацца з *н*, а каменны і здравенны з *нн*? Назавіце асновы, ад якіх утварыліся прыметнікі. Назавіце ў прыметніках словаўтваральныя марфемы.

Вывад: Напісанне *н, нн* у прыметніках залежыць ад утваральнай асновы і словаўтваральных суфіксаў.

2) Давайце даведаемся, калі яшчэ пішацца у прыметніках *-н-*, а калі *–нн-*. (Праца з табліцай пр.243). Вучні фармулююць правіла.

Рубрыка «Запоўніце!» (на дошцы запісаны словы) юны, сцюдзёны, парцыённы; гасцінны (які любіць прымаць і частаваць людзей) чалавек; гасціны (у некаторых гарадах: спецыяльна пабудаваныя гандлёвыя рады, звычайна каменныя) двор.

Фізкультхвілінка

–Устаньце тыя,

- у каго ёсць дамашнія жывёлы;
- хто любіць жывёл;
- падыміце рукі, хто любіць птушак, памахайце рукамі;
- сядайце.

–Ад каго звычайна залежыць лёс жывёл і птушак? (Ад чалавека). А ў апавяданні В. Адамчыка « Урокі арыфметыкі» лёс галоўнага героя залежыў ад марской свінкі. Звярок прадказваў лёс людзям. Як гэта адбывалася, вы даведаецеся, калі пазнаёміцеся на летніх канікулах з творам. А ў VII класе мы гэта абмяркуем.

–Хто хоча даведацца пра свой лёс зараз?

Настаўнік выцягвае канверцік, а кожны вучань зачытвае свой:

1. Сёння, заўтра і заўсёды побач з табой будуць надзейныя сябры.
2. Хутка ты атрымаеш падарунак, калі пастараешся.
3. Ты многа будзеш падарожнічаць – пачні чытаць мастацкую літаратуру.

3). Пр.244. (3 вучні на дошцы выконваюць–па 3 пары слоў, астатнія на месцы)

4. Ты шчасліўчык, у цябе ўсё атрымаецца. Будзеш працаваць ля дошкі. Картка №1(індывідуальная праца)

Карці...ая галерэя, мільё...ы жыхар, страшэ...ы шторм, жураўлі...ы крык, палымя...ая прамова, абедзе...ы перапынак, семя...ы фонд, пясча...ы кар'ер, асе...і лес, пісьме...ы чалавек, свяшчэ...ы агонь, гусі...ае пер'е.

5. Ты добры чалавек, таму жыццё ў цябе будзе цудоўнае. Практыкаванне 245 выконваць будзеш не толькі ты, але і ўсе вучні. (Кожны рад па 2 сказы).
6. Ты старанны, таму будзеш выдатна размаўляць па-беларуску. Папрацуй у пары з суседам. Практыкаванне 246 вучні выконваюць у парах (вусна).

7. Творчая праца.

—Напачатку ўрока мы гаварылі пра Я. Янішчыц. Як яе лёс звязаны з Я. Коласам? Я. Колас, хоць і не наш паэт-зямляк, але пэўны час (1912-1914гг.) жыў і працаваў на Піншчыне. Хто з вас наведваў літаратурна-краязнаўчы музей імя Я. Коласа ў в. Пінкавічы? Запрашаю гэта зрабіць завочна.

Слайд 6. Відэаролік пра музей імя Я. Коласа *(да 3 хвілін)*

—На слайдзе будынак, дзе размяшчаецца музей. Апішыце яго і месца, дзе ён знаходзіцца. Складзіце і запішыце 3-4 сказы або словазлучэнні з прыметнікамі.

8. Гульня «Пляскаем у далоні». Настаўнік называе прыметнік, вучні пляскаюць у далоні адзін раз, калі прыметнік пішацца з *н*, два разы, калі *нн*:
адушаўлёны назоўнік, даданы сказ, брытвенны прыбор, гасцінны чалавек, птушыныя галасы, аконная рама, імяны гадзіннік, камарыны звон.

5 этап. Кантрольна-ацэначны (да 7 хвілін)

I. Адзначце правільна напісаныя прыметнікі

- 1) палымяны;
- 2) пчаліны;
- 3) задуменны;
- 4) асенні;
- 5) драўляны.

II. Адзначце няправільна напісаныя прыметнікі:

- 1) сцюдзённы;
- 2) вясені;
- 3) праменны;
- 4) курыны;
- 5) іменны.

III. Адзначце прыметнікі, у якіх пішацца *-н-*.

- 1) імя..ы
- 2) вогне..ы;
- 3) драўля..ы;
- 4) стру..ы;
- 5) палымя..ы.

IV. Адзначце прыметнікі, утвораныя суфіксальным спосабам:

- 1) асінавы;
- 2) маленькі;
- 3) прыбярэжны;
- 4) жаўтлявы;
- 5) дабражасны.

V. Адзначце правільна напісаныя прыметнікі:

- 1) гарадскі;
- 2) французскі;
- 3) бульбяны
- 4) гусіны ;
- 5) цёплінькі.

6 этап. Падвядзенне вынікаў. Рэфлексія(да 2 хвілін)

–Закончыце сказы:

На ўроку я....

На ўроку мне...

На ўроку настаўнік...

Я жадаю сабе...

7 этап. Дамашняе заданне: парагр. 40, пр.247 (1 хвіліна)

– Пастаўце адпаведны знак: згодзен – «+», не згодзен – « - ».

№	Сцвярджэнне	знак
1.	Прыметнік абазначае прымету прадмета.	
2.	Род прыметнікаў у множным ліку не вызначаецца.	
3.	Разрады прыметнікаў па значэнні: якасныя, адносныя і простыя.	
4.	Усе прыметнікі ўтвораны правільна: <i>бабулін, бацькін, Дзімкін.</i>	
5.	Прыметнікі напісаны правільна: <i>брацкі, суседскі, французскі.</i>	
6.	У прыметніках <i>конскі, любанскі, свіцязскі</i> мяккі знак не пішацца.	
7.	У прыметніках <i>імянны, плямянны</i> пішуцца –нн-, а прыметнік <i>палымяны</i> выключэнне.	
8.	Усе прыметнікі ўтвараюцца суфіксальным або прыставачна-суфіксальным спосабамі.	
9.	Ступені параўнання могуць утвараць большасць якасных прыметнікаў.	
10.	Прыметнікі з суфіксамі ацэнкі часцей выкарыстоўваюцца ў мастацкім і гутарковым стылях.	

Тэст

I. Адзначце правільна напісаныя прыметнікі

- 1) палымянны;
- 2) пчаліны;
- 3) задуменны;
- 4) асенні;
- 5) драўлянны.

II. Адзначце няправільна напісаныя прыметнікі:

- 1) сцюдзённы;
- 2) вясені;
- 3) праменны;
- 4) курыны;
- 5) іменны.

III. Адзначце прыметнікі, у якіх пішацца -н-.

- 1) імя..ы
- 2) вогне..ы;
- 3) драўля..ы;
- 4) стру..ы;
- 5) палымя..ы.

IV. Адзначце прыметнікі, утвораныя суфіксальным спосабам:

- 1) асінавы;
- 2) маленькі;
- 3) прыбярэжны;
- 4) жаўтлявы;
- 5) дабраякасны.

V. Адзначце правільна напісаныя прыметнікі і:

- 1) гарадскі;
- 2) французскі;
- 3) бульбяны
- 4) гусіны ;
- 5) цёплінькі.

Яўгенія Іосіфаўна Янішчыц — беларуская паэтка, перакладчыца.

(1948-1988)

Марыя Кобец — беларуская паэтка, перакладчыца.

Яўгенія Янішчыц «Мова»

Чую тваю _____музыку

Ў скошаных травах _____,

Мова! Як сонца маё

_____!

Ты свецішся словам кожным.

Цябе і заворвалі, і закопвалі.

І ўсё ж нашы продкі праз гора

Данеслі да нас цябе,

_____!

_____ і _____.

І калі ты мяне толькі паклічаш,

Памру за цябе без енку.

Нашу я любоў да цябе

_____

У сэрцы сваім _____.

Яўгенія Янішчыц «Мова»

Чую тваю жаўруковую музыку

Ў скошаных травах мурожных,

Мова! Як сонца маё

беларускае,

Ты свецішся словам кожным.

Цябе і заворвалі, і закопвалі.

І ўсё ж нашы продкі праз гора

Данеслі да нас цябе,

родную, цёплую,

Жывую і непаўторную.

І калі ты мяне толькі паклічаш,

Памру за цябе без енку.

Нашу я любоў да цябе

вялікую

У сэрцы сваім маленькім.

жаўраковую
беларускае
мурожных
родную
маленькім

непаўторную

жывую
цёплую
вялікую

Задачи:

- **ДАВЕДАЕМСЯ...**
- **НАВУЧЫМСЯ...**
- **ЗМОЖАМ...**

Задачы:

- **ДАВЕДАЕМСЯ**, калі ў прыметніках пішацца н, а калі нн.
- **НАВУЧЫМСЯ** ўстанаўліваць утваральную аснову і словаўтваральны суфікс; карыстацца правілам
- **ЗМОЖАМ** правільна выкарыстоўваць у сваім маўленні

МОЦНЫ

?

каменНЫ

здравеННЫ

- Апішыце будынак і месца, дзе ён знаходзіцца.
Складзіце і запішыце 3-4 сказы або словазлучэнні з
прыметнікамі.

— Закончыце сказы:

- **На ўроку я....**
- **На ўроку мне...**
- **На ўроку настаўнік...**
- **Я жадаю сабе...**

Дамашняе заданне:

- **40, пр.247**